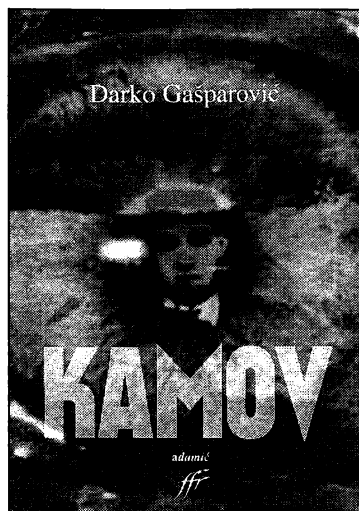

NOVA KNJIGA O STAROJ TEMI

Darko Gašparović: *Kamov*
Adamić – Filozofski fakultet Rijeka,
Rijeka, 2005.

Darko Gašparović 1988. godine objavio je knjigu pod naslovom *Kamov, apsurd, anarhija, groteska*, a krajem prošle godine svjetlo je dana ugledala nova knjiga o staroj temi istoga istraživača, teatrologa, dramaturga i kazališnog pisca. Ovaj put naslov je sažet – *Kamov* – ali zato su poglavlja opsežnija: proširena, dopunjena i prerađena. Neposredan poticaj za pisanje “kamoviane” Gašparović je, sudeći prema vlastitu priznanju u predgovoru knjige, dobio zahvaljujući svom prijatelju Slobodanu Šnajderu s kojim je posjetio senjski konvikt u kojemu je boravio Janko Polić. Međutim, prvotni poticaj nije urodio samo jednom, nego i drugom knjigom koja nesumnjivo zauzima značajno mjesto u proučavanju povijesti hrvatske književnosti i kazališta, dijelom i zato što se popis referentnih izdanja od 1988. naovamo proširio za nekoliko značajnih mjesta kao što su izdavanje sabranih djela (2000.) ili prijevodi piščevih pjesama i pripovijedaka na strane jezike. Premda je na kraju knjige, izbor iz literature nudi jasniju sliku o recepciji Kamovljevih djela. Opsežna kazala imena i poj-

mov a olakšavaju snalaženje u knjizi, ali i skiciraju okvir istraživanja. Svakako valja istaknuti i nekoliko raznovrsnih i dragocjenih likovnih priloga.

Janko Polić Kamov, jedinstven književnik s početka 20. stoljeća, snažno je uzdrmao vladajuću secesiju i esteticizam te domoljubnu patetiku, a na svoj je osesbujan način anticipirao književnu avangardu i ponudio opus koji je otkriven i prepoznat tek u drugoj polovini 20. stoljeća. U svom kratkom i burnom životu Janko Polić Kamov objavio je tek manji dio svoga opusa. Prvi njegov objavljeni članak, o djelu C. Lombrosa, objavljen je u *Pokretu* 1907., a posljednji tri godine poslije, 1910., na dan i dan poslije piščeve smrti. U tom je kratkom, troipolgodišnjem razdoblju Kamovu objavljeno pedesetak članaka, feljtona, ogleđa, putopisa, crtica i kzerija, četiri novele (lakrdije) i u vlastitoj nakladi četiri knjige koje obuhvaćaju pjesničke zbirke, *Psovku* i *Išti-panu hartiju*, te “dramatizovane studije” *Tragediju mozgova* i *Na rođenoj grudi*. Ostali, veći dio njegova opusa, objelodanjen je tek nakon piščeve smrti. U toj skupini

nalaze se neka od njegovih najznačajnijih djela: nedovršeni roman *Historijat jednog članka*, pripovijetke *Bitanga*, *Žalost* i *Sloboda* te roman *Isušena kaljuža*. I Kamovljev dramski opus morao je pričekati na objavljivanje, a sastavljen je od zanimljivih i raznorodnih djela: tu su dramska crtica *Iznakaženi*, operni libreto *Kad slijepci progledaju*, dramska duologija *Samostanske drame*, komedija *Čovječanstvo* i tragedija *Mamino srce*. Međutim, za neka se Kamovljeva dramska djela pouzdano zna da su postojala, ali na žalost nisu sačuvana pa o njima doznajemo samo iz sačuvanih dokumenata ili ostalih "paraliterarnih" tekstova. O grozničavosti stvaranja dramskoga opusa svjedoči i činjenica da je u šest godina Janko Polić nanizao devet dramskih tekstova, među kojima je čak pet opsežnih, prostudiranih, velikih dramskih cjelina. Svakako valja napomenuti da su, prema rezultatima dosadašnjih istraživanja Kamovljeva opusa, postojale i dvije tragikomedije: *Lakrdija naše dobi* i komedija *Oh, žene, žene!*, a zahvaljujući impresijama Vladimira Čerine i Nikole Polića, naslućuje se da je riječ o možda ponajboljim autorovim dramskim tekstovima. U svakom slučaju, *Lakrdija naše dobi* zaci-jelo je bila satira hrvatske društveno-političke zbilje, žanrovski bliska *Čovječanstvu*, dok je komedija *Oh, žene, žene!* predstavljala zanimljivu iznimku u tom dramskom opusu. S jedne strane, u opusu Janka Polića to je jedini dramski tekst žanrovski određen kao komedija, a s druge strane, jedini je i po središnjem ženskom liku (izuzme li se prvijenac *Iznakaženi*). Gašparović ističe da su ženski likovi u Kamovljevu opusu ili trpni objekti ili trpeći subjekti, no u ovoj komediji žene su dominantne. Zanimljivo je i da je komedija nastala zahvaljujući jednom ženskom obiteljskom druženju kojemu je pribivao i pisac.

Uspoređujući novu Gašparovićevu knjigu sa starom, lako je uočiti neka nova poglavlja i teme kojima se istraživač posvetio pružajući potpuniju sliku o Kamovu. Naime, osim bibliografije, knjiga je dobila poglavlje o "paraliterarnim" formama Kamovljeva opusa kao i poglavlje posvećeno uprizorenjima piščevih djela na hrvatskim pozornicama. Razdijelivši svoju knjigu u osam cjelina, odnosno poglavlja, Gašparović temeljito i analitički pristupa svakoj pojedinoj temi. Uvodna promiš-

ljanja o osnovnim obilježjima Kamovljeva opusa – apsurdu, anarhiji i groteski – te njihovo situiranje u hrvatsku modernu i uspostavljanje odnosa s opusima A. G. Matoša, J. Baričevića i P. Pavlovića – ističu troslojnost egzistencijalnog apsurdna kao misaonog polazišta, radikalne anarhije kao idejnog načela i duševne grotesknosti kao oblikovne strukture. U trećem poglavlju Gašparović obrađuje Kamovljeve članke, feljtone, pisma i dnevnike pomno potkrepljujući uvrštavanje u prethodnom izdanju ispuštenog korpusa. U sljedećim poglavljima autor se posvećuje pojedinim cjelinama: poeziji, pripovjednoj prozi, romanu i, najposlije, drami i kazalištu. Uz uvodna poglavlja o apsurdu, anarhiji i groteski u hrvatskoj modernu, hrvatskim će teatrolozima i kazališnim praktičarima zasigurno najzanimljivija biti poglavlja o Kamovljevu dramskom radu te o kazališnom životu njegovih dramskih djela. Kazališna praksa Kamovu je bila dobro poznata. Zahvaljujući podacima sačuvanima u njegovoj korespondenciji, razabire se da je 1904. godine proputovao Dalmaciju i Crnu Goru kao nesuđeni glumac. Zagrebačkom kazalištu svoje je tekstove nudio uporno i neuspješno, a dvije je knjižice dramskih djela objavio u vlastitoj nakladi.

Dramska crtica *Iznakaženi*, napisana u dva prosi-načka dana 1904., prvi je Kamovljev dramski rad, a vjerojatno i prvo napisano književno djelo, koje je otkrio Nedjeljko Fabrio i bitno pomaknuo granice spoznaja o piščevu opusu. Fabrio je zaslužan i za otkriće Kamovljeva opernog libreta *Kad slijepci progledaju* iz 1907. Na žalost, planovi su se izjalovili i hrvatsko kazalište nije dobilo verističku operu. Teatrografija otkriva novu sliku o prihvaćenosti u kazalištu. *Na rođenoj grudi* izvedeno je 1927. u produkciji Glumačke škole, a tek je u povodu 70. obljetnice piščeva rođenja, 1956. u Rijeci i 1957. u Puli, organizirana koncertna izvedba *Tragedije mozgova*. Od tada do danas režirano je još dvanaest predstava o kojima Gašparović piše u zasebnim odjeljcima posljednjega poglavlja knjige. *Tragedija mozgova*, primjerice, postavljena je još nekoliko puta: u osječkom HNK-u 1961., kao studentska predstava zagrebačke Akademije 1969., a 1977. Vlatko Perković taj je komad postavio u sklopu Splitskoga ljeta. Rekonstruirajući društveni i politički kontekst u kojemu je pred-

stava nastajala te razlažući njezine pojedine sastavnice, Gašparović na temelju sačuvanoga teatrografskoga materijala nastoji istaknuti bit predstave. Sažeti oglеди o uprizorenjima pojedinih Kamovljevih dramskih komada pružaju višestruku mogućnost interpretacije i baca ju posve novo svjetlo na piščev opus. Primjerice, *Orgije monaha* svoju su praizvedbu doživjele tek 1974. u režiji Ivce Kunčevića u dubrovačkom kazalištu. Razlog "kašnjenju" kazališne recepcije Slobodan Šnajder pronalazi u Kamovljevu anticipiranju ne samo nove književnosti nego i novoga kazališta, najvjerojatnije misleći na antiteatar i kazalište apsurdna. Isti naslov pet je godina poslije režirao Božidar Viočić u zagrebačkom ZKM-u, a predstava je odjeknula u kazališnoj kritici. Slijedi Gašparovićev ogled o iskoraku u ambijentalno kazalište, predstavi koja se nije oslonila na jedan konkretan dramski tekst: *Salon sa slikama obitelji Polić* Vlado Vukmirović režirao je u riječkom HNK-u 1986., a *Iznakažene* 1988. na riječkoj Čakavskoj sceni. *Mamino srce* 1996. režirala je Nenni Delmestre, a Magdalena Lupi zaslužna je za nastanak *Hodača* krajem lipnja 1998., projekta koji je, po Gašparovićevu mišljenju, postigao "pogodak u bit kamovskog duha". Jedno od značajnih istraživanja predstavlja i projekt Katje Šimunić *Čitajte Kamova* iz Rijeke 2000. te 2002. režija Franke Perković (*Tragedija mozgova*) u kazalištu Kufer.

Završavajući posljednje, teatrografsko i teatrološko poglavlje, Gašparović ističe da je u vrijeme nastanka Kamovljeva prvijenca 1904. Henrik Ibsen već imao završen opus te da je Janko Polić zasigurno čitao i poznao njegova dramska djela pa ne čudi što se u Kamovljevim dramama razabire Ibsenov utjecaj. Raspolućenost između dvaju civilizacijskih, kulturoloških odredišta omogućuju Kamovu da baštini i mediteransko i nordijsko nasljeđe, a u kazališnom smislu jamči neka nova scenska čitanja koja se tek imaju dogoditi – u ovom, novom tisućljeću.
